

МІГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС: ЕТАПИ ЗМІНИ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

MIGRATION PROCESS: STAGES OF RESIDENCE CHANGE

Збільшення темпів міжнародної міграції актуалізують дослідження цієї тематики, проте увага науковців досить часто прикута до одного чи декількох аспектів міграційного руху або адаптації. У статті ми пропонуємо розглядати міграцію більш системно, через аналіз послідовності дій та виборів, що здійснюються індивідом. Таку системність забезпечує погляд на міграцію як на процес з трьох етапів: доміграційного, переїзду та постміграційної адаптації. Доміграційний етап ми розглядаємо як сукупність процесів, що сприяють прийняттю рішення про міграцію, вибір країни, планування переїзду, формування очікувань, зважування втрат та здобутків. За підготовчим етапом слідує переїзд в іншу країну з переходом у постміграційний етап. Останній етап міграції ми пропонуємо розуміти як адаптацію, що розпочинається з перебування індивіда в динамічному стані маргінальності. Адаптація ж відбувається через переозначення мігрантом своїх позицій та зв'язків з країною походження, вбудовування в структури країни-реципієнта, які можемо дослідити крізь призму концептів «утвердження на місцевості», «транснаціональність» та «діаспоризація». Кожен з етапів міграційного процесу ми вважаємо таким, що послідовно перетікає в наступний, є залежним від попереднього, створює унікальну міграційну ситуацію для кожного індивіда. Запропонований нами підхід дозволяє простежити усі зміни, що стаються в житті мігранта, трансформацію ідентичностей, кола контактів, позицій у соціумі, економічного становища, статусного набору, проаналізувати зв'язок між ними. Це уможливило оприлюднення джерел проблем адаптації, комунікації з етносом-реципієнтом, вбудовування в структури країни-реципієнта чи відмови від зв'язків з країною походження, діаспорою тощо. Ідентифікація саме джерел негативних явищ в постміграційній адаптації, а не їх наслідків чи проявів, дозволяє планувати успішні, більш гнучкі програми та заходи допомоги мігрантам, сприяння їх інтеграції, запобігання конфліктам.

Ключові слова: міграційний процес, утвердження мігрантів на місцевості, діаспоризація, транснаціональність, маргінальність мігранта.

The increase in the pace of international migration actualizes research on this topic, but the attention of scientists is quite often focused on one or several aspects of the migration movement or adaptation. In the article, we propose to consider migration more systematically, through the analysis of the sequence of actions and choices made by an individual. Such systematicity is provided by the view of migration as a process of three stages: pre-migration, relocation, and post-migration adaptation. We consider the pre-migration stage as a number of processes that contribute to decision-making about migration, choosing a country, planning a move, forming expectations, and comparing losses and gains. The preparatory stage is followed by moving to another country with the transition to the post-migration stage. We propose to understand the last stage of migration as adaptation begins with the individual's stay in a dynamic state of marginality. Adaptation takes place through the migrant's rebuilding of his positions and bonds with the origin-country and integration into the structures of the recipient country, which we can explore through the prism of the concepts of "localization of migrants", "transnationality" and "diasporization". We consider each of the stages of the migration process as flowing successively into the next one, dependent on the previous one, and creating a unique migration situation for everyone. The approach proposed by us allows to track all the changes that occur in the life of a migrant, the transformation of identities, circle of contacts, positions in society, economic situation, status set, and analyze the connection between them. This makes it possible to find the sources of adaptation problems, communication with the recipient ethnic group, integration into the structures of the recipient country or rejection of bonds with the origin-country, diaspora, etc. Identification of the sources of negative phenomena in post-migration adaptation, instead of their consequences or manifestations, allows planning of successful, more flexible programs and measures to help migrants, promote their integration, and prevent conflicts.

Key words: migration process, localization of migrants, diasporization, transnationality, marginality of a migrant.

УДК 316.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.4>

Хелашвілі А. В.

магістр соціології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ

Щороку кількість мігрантів у світі збільшується, станом на 2022 рік індивіди, які змінили своє постійне місце проживання на іншу країну, складають 3,6% всього населення планети [14, с. 10]. Темпи міграції зростають як внаслідок збільшення кількості добровільних переїздів (з метою отримання освіти, покращення рівня життя тощо), так і вимушених, що пов'язані зі зменшенням придатності певних територій для безпечного проживання (кліматичні ризики, війна, дискримінація тощо). Відповідно, актуалізуються питання адаптації та інтеграції нових мешканців у структури та спільноти

країн. Увага дослідників міграційних процесів переважно зосереджується на різних сферах адаптації індивідів, з-поміж яких працевлаштування, кар'єрне зростання та можливості, взаємодія з місцевими громадами, налагодження зв'язків різного типу з країною походження, адаптація наявного культурного капіталу та набуття нового, трансформації ідентичностей тощо. Проте, для розробки ефективних програм інтеграції індивідів необхідним є застосування системного підходу в дослідженні їх міграційних шляхів. Такий підхід дозволяє простежити усі етапи життєвих змін індивіда, пов'язані з переїздом. Ми пропонуємо підхід

до аналізу міграційного процесу, що включає всі етапи переїзду від підготовки та прийняття рішення до адаптації до постміграційних змін в різних сферах життя індивіда, зосереджений на вивченні взаємодії мігрантів з трьома спільнотами – суспільством-реципієнтом, діаспорою, суспільством країни походження, дозволяє простежити успішність міграції та рівень задоволеності індивіда наслідками переїзду. Такий підхід допомагає усебічно розглянути міграційний процес індивідів та сформувані необхідні заходи допомоги та програми інтеграції, уможливорює уникнення суспільних криз та появи розколів між суспільством-реципієнтом та мігрантами.

Етапи міграційного процесу

Найбільш поширеним підходом до окреслення перебігу міграційного процесу є його поділ на три етапи: підготовчий, переїзд та постміграційний етап інтеграції в країну-реципієнта [2; 9, с. 68]. Підготовчий етап або ж доміграційний охоплює часовий проміжок, під час якого мігрант приймає рішення про зміну місця проживання і розпочинає його детальне планування. На другому етапі здійснюється безпосередній переїзд в іншу країну, третій охоплює всі процеси постміграційної адаптації. Існує також інша традиція визначення етапів, вона повторює перші два етапи, проте останньою стадією замість адаптації розглядає зворотну міграцію [17, с. 26]. Ми більше схилиємося до першого підходу, адже другий, по-перше, не приділяє достатньої уваги питанням пристосування до постміграційних змін. По-друге, розглядає зворотну міграцію як останню стадію, тоді як, з огляду на особливості перебігу такого переїзду, його скоріше варто розглядати як новий міграційний процес, а не як етап попереднього. Зворотна міграція, попри те, що виникає лише внаслідок минулої зміни місця проживання, вимагає від індивіда проходження тих же підготовчих заходів, прийняття рішення, здійснення переїзду та реадaptaції. Ми схилиємося до розгляду зворотної міграції як окремого міграційного процесу, або ж як індикаторів невдалої адаптації до нового місця проживання. Тож, ми пропонуємо розглядати етапність міграції в рамках першого підходу, дещо уточнюючи та поглиблюючи розуміння процесів, що супроводжують кожен етап. Розпочинається міграційний процес із доміграційного етапу, що охоплює прийняття рішення про переїзд, вибір нової країни для проживання, формування очікувань щодо здобутків та втрат після переїзду, підготовку до переїзду із вибором типу та способу міграції. Другим етапом є переїзд, під час якого індивід здійснює переміщення у нову країну (прямо, або покроково, певний час перебуваючи в проміжних країнах). Третій етап розпочинається зі стану маргіальності, який переходить в адаптацію до нового місця проживання

шляхом проходження процесів утвердження на місцевості, діаспоризації та встановлення рівня транснаціональності свого життя.

Доміграційний етап та переїзд

Міграційний процес розпочинається прийняттям рішення про переїзд та планування його реалізації. На цьому етапі формуються засадничі характеристики подальшої зміни місця проживання – приймається рішення про переїзд, відбувається вибір країни призначення, способу та типу міграції, періоду, плануються кроки по здійсненню переїзду та адаптації до життя у новій країні, формуються очікування щодо втрат і здобутків від переїзду. Кожен з наведених процесів може залежати від низки факторів, серед яких найчастіше дослідники називають соціодемографічні та соціокультурні характеристики індивіда. Далі детальніше розглянемо особливості складових доміграційного етапу та груп факторів, що впливають на їх перебіг. (1)Прийняття рішення про міграцію або відмову від неї відбувається під впливом таких факторів як пропоновані можливості та перспективи, соціальне середовище, персональні характеристики індивіда [11, с. 39], умови країни проживання. У випадку добровільної (невимушеної) міграції індивід при прийнятті рішення про зміну місця проживання орієнтується на наявність прийнятних для нього пропозицій по вбудовуванню у соціальну структуру іншої країни. Переважно такі пропозиції стосуються економічної сфери (можливості працевлаштування) або сфери освіти (яка є поєднанням соціокультурних та економічних аспектів життя індивіда) [11 с. 39], проте також можуть стосуватися житла, допомоги в реалізації переїзду, вивчення місцевої мови тощо [10, с. 534]. Наявність подібних можливостей полегшує процес постміграційної адаптації і тому має позитивний вплив на прийняття рішення про переїзд. Інша група факторів пов'язана з соціальним середовищем, в якому перебуває індивід [8, с. 310]. До таких факторів належать характеристики домогосподарства індивіда: наявність дітей зменшує ймовірність прийняття позитивного рішення щодо міграції, також менш схильні до переїздів неповні сім'ї, домогосподарства, в яких проживають люди з інвалідністю, особи, що проживають у власному, а не орендованому житлі [5, с. 15]. Окрім цього зазвичай прийняття рішення відбувається не індивідуально, а за принципом «пов'язаних життів» – з огляду на соціальні, родинні зв'язки, склад домогосподарства [21, с. 202]. До факторів соціального середовища належать й наявність підтримки та схвалення рішення про міграцію, а також цінності, звичаї, норми спільноти, в якій проживає індивід [8, с. 310]. До персональних характеристик, що впливають на прийняття рішення належить система капіта-

лів індивіда та демографічні характеристики. Капітали індивіда (культурний, соціальний, економічний) означають обсяги доступних для використання ресурсів під час переїзду та адаптації [11, с. 40]. До демографічних характеристик належать такі як вік, раса, етап життєвого циклу тощо. Зокрема, проведені дослідження показують, що молодші вікові групи більш схильні приймати позитивне рішення про міграцію, що пов'язано, перш за все, з можливістю отримати більші здобутки від зміни місця проживання. Відмінності у рівні мобільності представників різних рас у європейських спільнотах є наслідком чіткої різниці між кількостями орендарів та власників житла у цих групах (як зазначали вище, власники житла менш схильні переїжджати в іншу країну) [5, с. 15]. До умов середовища, що можуть впливати на рішення про міграцію, належать клімат у країні проживання індивіда, злочинність, розвиненість інфраструктури, система охорони здоров'я тощо [4, с. 14].

(2) Вибір країни для переїзду може відбуватися як в процесі прийняття рішення про міграцію, так і слідувати за ним, тому й фактори впливу є дещо подібними. На вибір країни призначення впливає зважування наявних можливостей, здобутків та витрат в кожній окремій країні. Можливості можемо означити як обсяги ресурсів, що доступні або можуть бути доступними в перспективі. З-поміж, таких ресурсів можливий рівень добробуту (розваги, відпочинок, вартість життя, житло, шопінг), кар'єрні можливості (освіта, робота) та інші особисті перспективи, соціальна мережа, спектр прав [10, с. 534]. Також вплив може мати ситуація безпеки та охорони здоров'я в країні призначення, її віддаленість від країни походження, особливості транспортного сполучення, наявність відповідного культурного капіталу (освіти, знання мови).

(3) Під час прийняття рішення про міграцію індивід формує очікування щодо здобутків та витрат, отриманих внаслідок міграційного процесу. Такі очікування можемо розділити на три основні групи: очікування щодо власної соціо-структурної позиції (соціального, економічного статусу, місця у системі зайнятості тощо), очікування соціального середовища (ставлення суспільства-реципієнта до мігранта, поширеність мови ворожнечі, стереотипів та дискримінації щодо етнічної групи мігранта тощо), очікування щодо власного психологічно-емоційного стану (очікування цієї групи тісно пов'язані з емоційним забарвленням очікувань попередніх двох груп) [7, с. 471]. Очікування від міграції залежать не лише від обраної країни та причин прийняття рішення про переїзд, але й від особливостей соціалізації індивіда, його соціо-структурної позиції, наявних капіталів та використовуваних джерел інформації [6, с. 20].

Важливо розуміти, що вплив наведених факторів на доміграційні процеси не є обов'язковим, залежно від життєвої ситуації, ціннісних орієнтацій індивіда, на його прийняття рішення будуть мати визначальний вплив одні фактори і не впливатимуть інші. Окрім цього така схема застосовна лише для добровільної міграції, для вимушеної чи примусової ситуація є більш складною. В цьому випадку, залежно від причин переїзду, певні складові доміграційного етапу можуть бути нереалізованими повноцінно. Більше значення також матиме ситуація в країні походження, її міжнародних зв'язків та статусу на міжнародній арені.

(4) Ще однією складовою доміграційного етапу є безпосередня підготовка до переїзду, що полягає у плануванні всіх особливостей переміщення та перших кроків адаптації до нового місця проживання. Серед таких підготовчих заходів: вибір міграційного шляху – прямого (переміщення здійснюється одразу в країну призначення) чи покрокового (переміщення включає також тимчасове проживання у проміжних країнах), вибір транспорту для переміщення, постійного чи тимчасового житла, вибір способу міграції – колективного чи індивідуального, збір інформації щодо документального оформлення міграції, можливостей в країні реципієнта тощо. Після закінчення такого планування індивід переходить до наступного етапу міграційного процесу – переміщення з країни походження до країни-реципієнта. В ідеальній ситуації особливості переміщення будуть визначатися доміграційним етапом й, зокрема, підготовчою діяльністю. Проте, індивіди також можуть стикатися із незапланованими подіями, що в подальшому впливатимуть на їх адаптацію. Такими подіями можуть бути труднощі з перетином кордону (чи кордонів у випадку наявності проміжних країн на шляху переміщення), його документальним оформленням, користуванням транспортними засобами, поселенням у житло, контактами з інституціями та індивідами суспільства-реципієнта.

Постміграційний етап

Наступним етапом зміни місця проживання є постміграційний, під час якого відбувається адаптація до умов проживання в іншій країні, вбудовування індивіда в соціо-структурний простір країни-реципієнта, переозначення кола контактів та зв'язків з країною походження. Починається постміграційний етап з перебування індивіда у стані маргінальності через невизначеність його соціо-структурних позицій у просторах як країни-реципієнта, так і країни походження. Така невизначеність у країні походження пов'язана із припиненням безпосередньої фізичної присутності і, відповідно, необхідністю переведення зв'язків та контактів у віртуальний простір. В країні-реципієнта маргінальність пов'язана з потребою адаптації наяв-

них капіталів (культурного, соціального, економічного) та набуття нових, для вбудовування у структури нового суспільства. Такий стан маргінальності є тимчасовим, проміжним між переїздом та адаптацією, це динамічний стан, який проходить індивід перед пристосування до нових життєвих умов. Проте, маргінальність також може перетворитися на статичну характеристику у випадку неуспішної адаптації, або ж відсутності спроб адаптації [16, с. 4–5].

Адаптація до постміграційних змін відбувається через проходження індивідом низки процесів, що перевпорядковують його зв'язки та переозначають позиції. Узагальнюючи можемо розподілити такі процеси на дві групи – утвердження на місцевості та встановлення рівня транснаціональності життя. Перша група – утвердження на місцевості – включає процеси, які індивід проходить під час адаптації до проживання в країні-реципієнті, а саме пристосування до проживання у новому суспільстві (вбудовування у структури суспільства-реципієнта) та діаспоризацію (інтеграція у групи мігрантів). Друга група – встановлення рівня транснаціональності життя – говорить про дії індивіда для збереження або ж навпаки відмови від зв'язків з країною походження, далі по чергово розглянемо обидві групи детальніше.

Пристосування до проживання у новому суспільстві розглядається науковцями відносно соціальної, економічної та культурної сфер. Важливо розуміти, що адаптація до кожної з цих сфер є взаємопов'язаною з іншими, неуспіхи в одній з них можуть призводити до труднощів в інших, так само як й вдале налагодження функціонування в одній з них полегшуватиме вбудовування в інші (такий зв'язок демонструє, наприклад, залежність між адаптацією культурного капіталу із можливостями працевлаштування та непроблемного контактування з етносом-реципієнтом). Адаптація до економічної сфери розглядається крізь призму працевлаштування [18, с. 931–932], професійної реалізації та кар'єрного зростання мігрантів [19], нерівності доходів та нерівномірності розподілення по сферах зайнятості між етносом-реципієнтом та мігрантами [13]. Соціальна сфера включає адаптацію до нормативного поля країни-реципієнта, діяльності соціальних інститутів, налагодження контактів з етносом-реципієнтом (самоцінних та інструментальних). Культурна адаптація полягає у включенні індивіда до культурного та символічного простору країни-реципієнта, яке відбувається через оволодіння мовою, визнання основних цінностей, знайомство з історією, дотримання традицій, залучення до інформаційного простору тощо. Окремими концептами, щодо яких розглядається адаптація мігрантів у соціальній та культурній сферах, є міжкультурні стратегії Джона

Беррі та колективна ідентичність Ентоні Сміта. Міжкультурні стратегії є патернами поведінки мігранта по відношенню до етносу-реципієнта, що вбудовуються на основі його готовності та бажання вступати у самоцінні контакти з етносом-реципієнтом та бажання підтримувати культуру країни-реципієнта. Таких стратегій чотири – інтеграція, асиміляція, відокремлення та маргіналізація, кожна з яких має унікальне співвідношення контактів з суспільством-реципієнтом та підтримки культури [1, с. 330–331]. Колективну ідентичність Ентоні Сміт поділяє на культурно-територіальну (етнічну) та культурно-політичну (національну). Ми розглядаємо ідентичність крізь призму конструктивістського підходу, як самовизначення, що не є прив'язаним до кровних зв'язків та походження, тому дотримуємося погляду, що обидва типи ідентичностей мігрант може як зберігати з країною походження, так і встановлювати з країною-реципієнтом [22, с. 31].

Діаспоризація – це долучення індивіда в групи мігрантів його країни походження. Серед науковців відсутній консенсус щодо того, кого саме потрібно вважати представниками діаспори. Підходи щодо означення діаспори відносять умовно поділити на два табори: перший відносить до діаспори індивідів по факту національного походження та спадковості (тобто до діаспори належать усі мігранти з певної країни) [20, с. 16], другий навпаки звертає увагу на самоідентифікацію індивіда та його діяльність (до діаспори належатимуть лише ті індивіди, що своєю діяльністю зберігають зв'язок з країною походження, вважають себе її представниками та підтримують контакти з іншими мігрантами зі своєї країни) [3, с. 5–6]. Другий підхід є більш гнучким і передбачає можливість реалізації мігрантом будь-яких стратегій адаптації, зокрема асиміляції з етносом-реципієнтом та відмовою від ідентичності з країною походження, ми розуміємо діаспору саме в такому напрямку. Процес діаспоризації не є лінійним рухом від відсутності належності до цієї групи до її появи, чи в зворотному напрямку, навпаки ж, вона є динамічним коливанням рівня інтеграції в групу та вираженості ідентичності. Діаспора може відігравати не лише символічне значення через надання мігранту відчуття належності до груп країни походження, але й практичне, допомагаючи адаптуватися до постміграційних умов, засвоїти мову, вбудуватися у систему зайнятості, знайти житло тощо. Процеси інтеграції у діаспору та пристосування до проживання у суспільстві-реципієнті не мають визначеної послідовності, вони можуть відбуватися паралельно, або ж будь-який з них передуватиме другому.

Друга група постміграційних процесів пов'язана зі встановленням рівня транснаціональності. Ми розглядаємо транснаціональ-

ність у широкому значенні, як таку, що означає одночасне «перебування» (реальне чи віртуальне) мігранта в двох країнах – країні-реципієнті та країні походження [4, с. 4]. Транснаціональність може розглядатися щодо будь-якої сфери життя індивіда, проте найчастіше при згадці цього поняття йдеться саме про соціальну – підтримку контактів з представниками обох країн. В цьому випадку йдеться про регулярні самоцінні контакти з етносом-реципієнтом та країною походження, без розмежування їх на безпосередні та опосередковані засобами зв'язку. Контакти, що не набувають ознак повторюваності або ж є інструментальними не належать до таких, що свідчать про транснаціональність. Контакти з країною походження можуть відбуватися через поїздки на батьківщину, чи за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [15, с. 1341]. Також до контактів з країною походження належать й контакти з діаспорою, що мають нижчий рівень транснаціональності, проте все ж забезпечують індивіду залученість в соціальний, культурний та символічний простори країни. Транснаціональність може бути властивою індивіду не лише у соціальній сфері, а й у культурній, економічній, релігій тощо. Так, наприклад, транснаціональність в економічній сфері може реалізовуватися через одночасне працевлаштування в країні-реципієнті та володінні бізнесом у країні походження [12, с. 134]. Рівні залученості індивіда в поля країн в кожній зі сфер можуть бути відмінними, наявність ознак транснаціональності в одній зі сфер не передбачає обов'язкової її наявності в інших, проте може збільшувати ймовірність її появи.

Попри таку розгалуженість процесів постміграційної адаптації, жоден з них не є обов'язковим для проходження мігрантом. Як ми згадували вище індивід може зависати у стані маргінальності, не переходячи до адаптації до нового місця проживання, або ж після невдалих спроб адаптації повертатися до такого стану. Діаспоризація та транснаціональність також можуть бути повністю відсутніми у постміграційному етапі індивіда, або внаслідок своєї динамічності бути наявними лише тимчасово. Обов'язковими для проходження мігрантом є лише етап прийняття рішення та планування зміни місця проживання, переїзд та маргінальність. Усі етапи міграційного процесу є взаємопов'язаними, попередні визначають наступні. Так, наприклад, від очікуваних втрат та здобутків, використовуваної інформації в подальшому може залежати задоволеність міграцією, особливості поведінки індивіда в процесах утвердження на місцевості; ретельність підготовки та планування впливатиме на успішність переїзду та перетікання перших контактів з панівним етносом. Важливо помітити й те, що наведена схема етапів міграційного

процесу застосовною лише для добровільної міграції, адже примусова чи вимушена зміна місця проживання можуть мати нижчий рівень агентності мігранта, менше простору для прийняття рішень та вибору, часу для планування переїзду, засобів та типу міграції.

Висновки

Міграція є складним поступовим процесом зміни місця проживання, що передбачає проходження таких етапів як: прийняття рішення про міграцію та планування переїзду, здійснення переїзду, постміграційна адаптація. Кожен з цих етапів передбачає проходження індивідом низки процесів та здійснення відповідних виборів. Міграція розпочинається прийняттям рішення про зміну місця проживання, що супроводжується оглядом пропонованих можливостей та перспектив, вибором нової країни, формуванням очікуваних втрат та здобутків, та перетікає у безпосередню підготовку до переїзду. Під час підготовки мігрант означає основні характеристики власного переїзду, планує тип, спосіб міграції, займається її документальним супроводом. Такий доміграційний етап визначає засадничі моменти зміни місця проживання та в подальшому впливатиме на перебіг кожного наступного етапу.

Після проходження підготовчих заходів індивід переходить до безпосереднього здійснення переїзду, що також може вносити певні корективи щодо його очікувань та можливостей. Першим кроком після переїзду, початком постміграційного етапу, для індивіда стає проходження динамічної маргінальності з невизначеним його положенням у структурах країни походження та реципієнта. Таке перебування поза структурами перетікає в процес адаптації, під час якого мігрант утверджується на місцевості через пристосування до проживання в новому суспільстві та інтеграцію до діаспори. Під час адаптації також відбувається окреслення індивідом його рівнів транснаціональності у різних сферах життя, через підтримку зв'язків з країною походження та країною-реципієнтом. Процеси адаптації не мають чітко визначеної послідовності проходження, вони можуть відбуватися одночасно, або ж слідувати один за одним в будь-якому порядку. Крім того, кожен з цих процесів не є обов'язковим, мігрант може уникати проходження як деяких з них, так і всієї адаптації загалом, зависаючи у стані маргінальності.

Поетапний підхід до розгляду міграційного процесу дозволяє повною мірою відстежити всі зміни, через які проходить індивід, оцінити зв'язки між особливостями проходження кожного етапу міграції, встановити причинно-наслідкові зв'язки. Саме через таке фіксування послідовності життєвих подій та виборів мігранта на кожному з етапів міграції ми можемо з'ясувати джерела труднощів

інтеграції, незадоволення наслідками міграції, причини вибору міжкультурної стратегії, відсутності зв'язку з країною походження, інших постміграційних проблем. Саме такий аналіз причин та джерел труднощів в подальшому дозволить сформувати заходи ефективної допомоги, що могла б допомогти мігранту подолати постміграційні проблеми, а не лише перекривала їх негативні зовнішні прояви.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Berry J. Globalisation and acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*. 2008. № 32. С. 328–336.
2. Bhugra D., Becker M. Migration, cultural bereavement and cultural identity. *World Psychiatry*. 2005. № 4(1). С. 18–24.
3. Brubaker R. The 'diaspora' diaspora. *Ethnic and Racial Studies*. 2005. № 28(1). С. 1–19.
4. Carling J., Erdal J.B., Talleraas C. Living in two countries: Transnational living as an alternative to migration. *Population, Space Place*. 2021. № 27. С. 1–10.
5. Chi G., Voss P. Migration Decision-making: A Hierarchical Regression Approach. *Journal Of Regional Analysis and Policy*. 2005. № 35(2). С. 11–22.
6. Czaika M., Bijak J., Prike T. Migration Decision-Making and Its Key Dimensions. *THE ANNALS*. 2021. № 697. С. 15–31.
7. De Jong G. F., Abad R. G., Arnold F., Carino B. V., Fawcett J. T., Gardner R. W. International and Internal Migration Decision Making: A Value-Expectancy Based Analytical Framework of Intentions to Move From a Rural Philippine Province. *International Migration Review*. 1983. № 17(3). С. 470–484.
8. De Jong G.F. Expectations, gender, and norms in migration decision-making. *Population Studies: A Journal of Demography*. 2000. № 54(3). С. 307–319.
9. Drachman D. A stage of migration framework for service to immigrant population. *Social Work*. 1992. № 37(1). С. 68–72.
10. Gustavus S., Brown L.A. Place attributes in a migration decision context. *Environment and Planning A*. 1977. № 9. С. 529–548.
11. Kley S. Facilitators and constraints at each stage of the migration decision process. *Population Studies*. 2017. № 71(1). С. 35–49.
12. Levitt P., Jaworsky B. N. Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends. *The Annual Review of Sociology*. 2007. № 33. С. 129–156.
13. Lightman N., Banerjee R., Tungohan E., de Leon C., Kelly P. An intersectional pathway penalty: Filipina immigrant women inside and outside Canada's Live-In Caregiver Program. *International Migration*. 2021. № 60(1). С. 1–20.
14. McAuliffe M., Triandafyllidou A. World Migration Report 2022. International Organization for Migration (IOM). 2021. 522 с.
15. Nedelcu M. Migrants' New Transnational Habitus: Rethinking Migration Through a Cosmopolitan Lens in the Digital Age. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2012. № 38(9). С. 1339–1356.
16. Nshimbi C. Globalization and the Threat of Marginalization. *SSRN Electronic Journal*. 2009. С. 1–16.
17. Toth-Bos A., Wisse B., Farago K. Goal pursuit during the three stages of the migration process. *International Journal of Intercultural Relations*. 2019. № 73. С. 25–42.
18. Van Hear N., Bakewell O., Long K. Push-pull Plus: Reconsidering the Drivers of Migration. *Ethnic and Migration Studies*. 2018. № 44. С. 927–944.
19. Venugopal V., Huq A. Migrant trailing spouses: Career adaptability and occupational downshifting. *International Migration*. 2021. № 60(1). С. 1–17.
20. Walker C. The impact of homelands upon diasporas. *Modern Diasporas in International Politics*. 1986. С. 16–46.
21. Zhang V. Im/mobilising the migration decision. *Environment and Space D*. 2018. № 36(2). С. 199–216.
22. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. *Основи*. 1994. 224 с.